

LITERÁRNÍ MODERNA VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE KONCE 19. STOLETÍ

Překotný rozvoj kapitalismu vedl k růstu sociálních rozdílů, to rozrušoval soudržnost mezi lidmi a vedlo k INDIVIDUALISMU. Už tedy nevznikl jednotný literární směr, ale objevilo se několik směrů zároveň. Lidé měli pocit, že jejich civilizace se dostala do krize a spěje k brzkému zániku nebo úplnému přerození (např. v revoluci).

Filosofie: soustředí pozornost na jedince (individualismus), výraznou osobnost, která není pasivním produktem svého okolí (x naturalismus), ale sama realitu tvoří nebo ovlivňuje.

Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) německý filosof, ostře vystupující proti náboženství (hl. křesťanství), odmítal demokracii jako vládu slabých lidí a měšťáků, společnost by měl vést výjimečný jedinec, který má „vůli k moci“ (chce vládnout), protože je výjimečně schopný, má na vládu právo, je to „nadčlověk“ (tato teorie byla později zneužita fašisty). Prosazuje tedy individualismus, egoismus, nesnášenlivost vůči slabým.

Dílo: **Soumrak bohů, Tak pravil Zarathustra**

Arthur Schopenhauer (1788 – 1860) **Svět jako vůle a představa** – hnací silou světa je vůle.

IMPRESIONISMUS

Soustředili pozornost na jeden krátký, prchavý okamžik, zachycení atmosféry, dojmu, prchavosti chvíle. Směr dostal název (původně hanlivý) podle obrazu Clauda Moneta – Dojem, vycházející slunce.

V literatuře: převažuje lyrika; útržkovité obrazy / scény; dojmy, nálady, odstíny citů; bohaté metafory, přirovnání, personifikace

SECESE

Poslední univerzální směr (zasáhl všechny oblasti lidské činnosti – umění, architektura, odívání, užité předměty...). V Německu se mu říká Jugendstil, ve Francii Art Nouveau, v USA Art Deco. Secese znamená odštěpení, odloučení, původně tak byli (hanlivě) označováni umělci, kteří se rozešli s tzv. historizujícími styly 2. pol. 19. stol. Typická je ornamentálnost, užití přírodních motivů, vlnící se linie, ladnost, vliv japonské grafiky. V literatuře: sblížování poezie s hudbou a malířstvím, prolínání pohádky, baladickosti a erotiky, orientální motivy.

DEKADENCE

je životní pocit. D. znamená úpadek. Tito umělci jsou přesyceni dojmy, znechuceni společností, proto od ní utíkají a vytvářejí si vlastní svět, oblast tzv. „čistého umění“. Typická je pro ně pesimistická nálada, morbidita, pocity zmaru, erotická přesycenost, mysticismus, narcisismus, nuda, zoufalství. Jejich způsob života většinou koresponduje s tvorbou – jsou to bohémové, satanisté, provozují nevázaný sex, alkoholismus (absint), požívají drogy (hašiš, opium), jsou to výstředníci, tuláci. Vyjadřují pocity úzkosti a deprese z konce století – fin de siècle. Dekadent bylo opět původně hanlivé označení pro básníky, kteří se odvrátili od dosavadních tradic. Za dekadenty jsou dnes označováni většinou jen ti autoři, které poznamenala přesycenost, únava z kultury, žádostivost vrcholně vypjatých dojmů, individualismus...

Ctili lartpourlartismus – umění pro umění, tedy důraz na formální stránku umění, „čisté umění“ neuznává kromě ideálu krásy žádné jiné funkce umění (sociální, morální, politickou.).

SYMBOLISMUS

Nepopisují realitu přímo, ale pomocí symbolů. Každé sdělení má tedy kromě doslovného významu ještě další, vyšší, symbolický. (např. lebka, černá barva, západ slunce, stmívání, kříž... symbolizují smrt).

V literatuře: používání složité symboliky, bohatých metafor.

Předchůdci symbolismu byli Edgar Allan Poe, Walt Whitman.

Edgar Allan Poe (1809 Boston – 1849 Baltimore)

Americký básník, prozaik, novinář, kritik. Bývá považován za **zakladatele detektivní a hororové povídky**.

V dětství ztratil oba rodiče (kočovní herce), vychováván otčímem, s nímž měl časté neshody. Proto byl poslán na studia mimo domov, do vojenské akademie West Point, odkud byl ale zakrátko vyloučen pro neplnění povinností. Poté se živil psaním – jako novinář (psal hlavně o kriminalistických případech), kritik. Psal také povídky pro obživu – velmi rychle a tedy i někdy kolísá úroveň jeho děl.

Oženil se se svou sestřenicí, která ale r. 1847 zemřela na souchotiny, což v Poeovi vyvolalo osobní krizi, propadl alkoholu, pokusil se o sebevraždu. Na podzim r. 1849 se v jisté hospodě v Baltimore zapletl do rvačky a za několik dní v místní nemocnici podlehl svým zraněním.

Psal povídky plné tajemství, hrůzy. Všechno směřuje ke chladně vykalkulované pointě, silně působí na city i rozum čtenáře. Nejprve si určil, jaký dojem chce ve čtenářích vyvolat, vymyslel pointu, často velmi překvapivou, až mrazivou, pak domýšlel, jakými rafinovanými prostředky postupně zvyšovat napětí příběhu.

Přezdíván „mistr literatury hrůzy“, hrůza v jeho dílech je výsledkem rafinované lidské zloby (viz *Jáma a kyvadlo*), popř. nadpřirozených jevů (*Maska červené smrti*), jindy jsou „nadpřirozené“ jevy vysvětlovány rozumně, vědecky (*Černý kocour*). Svět se v nich jeví jako nepřátelské místo plné chaosu, tajemství...

Ve svých dílech vytváří zvláštní přízračný svět, v němž se realita prolíná s jevy naprosto odporujícími zdravému rozumu = IRACIONALISMUS.

Jako první uvedl do literatury postavu detektiva amatéra, který řeší záhadné případy přísnou logickou úvahou. (Právě jeho detektiv Dupin se stal předlohou Sherlocka Holmese.) = RACIONALISMUS.

Dílo

Havran a jiné básně (1845) sbírka 29 básní, titulní báseň *Havran* (The Raven = krkavec) baladicky laděná báseň. Mladíka sužovaného horečkou a mučivými vzpomínkami na svou zemřelou milou Lenoru navštíví tajemný havran (přiletí oknem), kráká slovo nevermore, nikdy víc, víckrát ne. Mladík jej zprvu pokládá za směšného, havran však svým krákaním přiléhavě odpovídá na úvahy mladíkovy, ten mu začíná stále víc věřit. Prvotní pobavení střídá neklid, strach, hrůza a děs.

Havran je zvíře, které umí mluvit, má tedy něco společného s člověkem, je to zároveň symbol smrti. Krátký refrén „nevermore“, který v originále havran pronáší, se nápadně podobá svým zvukem krákání, a to ostatně připomíná i jeho anglický název raven = krkavec.

Známé povídky:

Zánik domu Usherů, Jáma a kyvadlo, Vraždy v ulici Morgue, Černý kocour, Maska Červené smrti...

Jáma a kyvadlo – hlavní hrdina je odsouzen španělskou inkvizicí k smrti, uvržen do temné komnaty, když procitne, tápe kolem zdí své cely, pak zjistí, že uprostřed zeje bezedná díra, opět usne, když se probudí, je přivázan k lavici a nad ním se pohybuje ostré kyvadlo, které mu hrozí pomalou smrtí. podaří se mu ale rozumovou úvahou z této pasti uniknout. Následně se zdí místnosti, v níž se nachází, začnou pohybovat směrem ke středu, tedy k oné jámě... Náhle se otevrou dveře a hrdina je zachráněn anglickými vojsky, která dobyla Toledo a svrhla inkvizici.

Maska Červené smrti – v zemi prince Prospera vypukne epidemie Červené smrti, tedy něčeho jako mor, princ se s dvořany uzavře v nádherném paláci a o osud svých poddaných se nestará. Pro ukrácení chvíle zorganizuje maskarní ples, dokonce sám navrhuje fantasmagorické masky. Uprostřed víření a zábavy, právě když hodiny odbíjejí půlnoc, se objeví tajemná maska, maska v podobě člověka, který zemřel na Červenou smrt. Princ rozhořčený nad troufalostí neznámého (vnikl do přísně uzavřeného paláce, kam nikdo nesměl, aby s sebou nepřinesl nákazu, navíc se opováží vzít si tak troufalou masku) jej pronásleduje, ale když pohlédne do tváře masky, padne mrtev k zemi. Dvořané neznámého pronásledují, ale když mu masku sejmou, není pod ní NIC. Všichni pak zemřou na Červenou smrt.

Filosofie básnické tvorby (1846) teoretický spis o literatuře, obsahuje jeho názory na literární tvorbu, prosazuje „umění pro umění“ – ideální dílo má jediný cíl = krásu, zapůsobit na naše city, rozum... na druhou stranu jeho přístup k procesu tvorby je až vypočítavý: chladně vykalkulovaná pointa (viz. obecná charakteristika Poeova díla).

Walt Whitman (1819 – 1892)

americký básník, novinář a kritik. Bývá pokládán za zakladatele tzv. volného verše, předchůdce literárního směru, **civilismu**.

Syn farmáře a tesaře ze státu New York. Literární samouk, už od 17 let se živil psaním pro různé deníky, jako novinář aktivně podporoval ideály demokracie. Ve válce sever proti jihu působil jako ošetřovatel, později pracoval ve státních službách jako úředník, byl však zakrátko propuštěn s odůvodněním, že píše nemravné knihy. Zemřel v chudobě.

Byl literárním novátorem, nenechal se svazovat existujícími pravidly pro psaní poezie (rým, rytmus...), naopak je programově rušil. Stal se **zakladatelem volného verše**, tedy verše, který není omezen počtem slabik, rytmem, rýmem, přízvukem, položením dlouhých a krátkých slabik. Autor tedy není svazován téměř žádnými pravidly, což mu umožňuje svobodné vyjadřování, **řeč básně se tak přibližuje mluvenému jazyku**.

Whitman často hromadí synonymická vyjádření na základě principu asociace, básně někdy působí mnohomluvným dojmem.

Psal o zcela nových tématech, mnohdy dosud tabuizovaných: sex, homosexualita; demokracie, rovnost všech ras, vztah jedince a mas, technický pokrok a bouřlivě tepající život moderní lidské společnosti= **CIVILISMUS**.

Většinu svých básní shrnul do sbírky **Stébla trávy** (1855 – 92), která původně obsahovala jen 12 básní, postupně k nim ale přidával další a psal ji průběžně celý život. Sbírkou se stala literární a společenskou událostí – autor nařčen z nemravnosti a podpory homosexuality. Používá v ní volný verš.

Oscar Wilde (1854 Dublin – 1900 Paříž)

Anglický dramatik a prozaik irského původu. Představitel dekadentní literatury a lartpouirlartismu.

Narodil se v zámožné rodině v Dublinu, otec působil jako lékař královny Viktorie a matka měla umělecké sklony (hudba, poezie). Mladý Wilde vyrostl v prostředí uměleckých salónů, studoval v Oxfordu, přispíval do humoristických časopisů. Oslňoval londýnskou společenskou smetánku svým nadáním, vzděláním, pohotovými vtipnými poznámkami (bonmoty), jiskřivou ironií, citem pro módu (stal se představitelem tzv. dandyho – módního šviháka). Hodně cestoval (Itálie, Řecko, severní Afrika, Francie).

Oženil se a měl 2 děti, pro něž vymýšlel pohádky. Později ale udržoval intimní vztah s mladým lordem Douglasem z Queensberry, jehož otec nakonec Wilde žaloval za homosexualitu. Veřejné mínění se od svého miláčka odvrací, Wilde je odsouzen ke 2 letům nucených prací. Z vězení napsal lordu Douglasovi dlouhý dopis *De profundis* (1896, Z hlubin, naráží na biblický citát: Z hlubin volal jsem k tobě, můj pane!), později (v Dieppe) napsal báseň *Balada o vězení v Readingu*.

Po odpykání trestu cestuje po Evropě v doprovodu lorda Douglassa, pobývají v Itálii (Neapol), ale když Wildeovi dojdou peníze, lord jej opustí a Wilde zakrátko umírá v levném pařížském hotelu Alsace.

Psal většinou kratší prozaické útvary (povídky a novely) a dramata (převážně konverzační komedie). Neméně se proslavil svými vtipnými aforismy a bonmoty. Typický je pro něj lehce ironický tón, bystrý postřeh, smysl pro humor a paradox, živé dialogy, velká fantazie, zvláštní poetičnost a citovost. Záměrně volil provokativní témata (sex, nevěra, lhaní, zločinnost, pokrytectví...), rád tepal anglický způsob života, spoutaný spoustou tradic a „kastovním“ systémem společenských tříd (viktoriánská Anglie), ale nešetřil ani jiné národy, především Američany.

Jeho díla jsou dodnes živá právě vysokou autentičností, pravdivostí, protože se nebál otevřeně psát o problémech své doby, ale i o těch nadčasových.

Obraz Doriana Graye (1891) román, DG je krásný mladík, který se v ateliéru malíře Hallwarda seznamuje s cynickým lordem Wottonem, který si chce na mladíkovi vyzkoušet své umění ovlivňování – upozorní DG na jeho mládí a výjimečnou krásu, ale také na jejich pomíjivost. Mladík okouzlen vlastním portrétem vysloví přání zůstat navždy tak mladý a krásný. Stane se – stárnutí jeho těla a nezřízený život zaznamenává obraz, on sám zůstává stále svěží a okouzlující. Od té doby začne vše poměřovat pouze estetickými kritérii, nedbá na morální zásady. Dohání k sebevraždě mladinkou herečku, kterou odvrhne, zabije dokonce i Hallwarda a dopouští se mnoha dalších zločinů, kryt tím, že nikdo nevěří, že pod andělskou tváří by se mohl skrývat ďábel. Čas od času chodí do staré učebny ve svém domě, kam obraz ukryl, a konfrontuje svůj vzhled s obrazem svého postupujícího stárání, ale hlavně nezřízeného života. Když obraz zaznamená i Dorianovu pokryteckou snahu se polepšit a začne se na mladíka šklebit odsuzujícím a pohrdavým úsměvem, mladík výsměch obrazu nevydrží a probodne jej dýkou. Tím vlastně zahubí sám sebe. Dorian, nyní už starý a ošklivý, je služebnictvem nalezen mrtev pod obrazem. Identifikují jej pouze podle prstenu.

Román o tom, že pod maskou krásy se může ukrývat to nejodpudivější stvoření, nutí čtenáře k zamyšlení nad tím, co je vlastně skutečná krása. Zajímavé je, že sám autor jako dandy měl k Dorianovu způsobu života velice blízko. Obraz je jakoby Dorianovo zapomenuté svědomí.

Strašidlo cantervillské a jiné prózy – soubor povídek, titulní povídka ironizuje Angličany s jejich iracionální vírou v zázraky, nadpřirozeno a nesmyslnou úctu k tradicím a Američany s jejich praktičností, neschopností pozvednout se nad materiální svět a pochopit význam a cenu tradic. Starý zámek C., kde straší duch lorda Cecila Cantervilla, pykajícího už 300 let za vraždu své manželky, koupí americký vyslanec, pan Otiss.

Malý princ a jiné pohádky.
Jak je důležité mít Filipa

PROKLETÍ BÁSNÍCI

Francouzští básníci převážně dekadentního ražení, v jejich tvorbě se však různou měrou objevují i prvky ostatních moderních uměleckých směrů. Vedli většinou bouřlivý život, provokovali „počestnou“ společnost, která je za jejich nekonvenční způsoby života odsuzovala = PROKLETÍ BÁSNÍCI.

Patří sem: **Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé.**

Charles Baudelaire (1821 – 1867)

Francouzský básník, časově spadá ještě do období realismu, psal ale jinak než jeho současníci, a proto bývá řazen už k příslušníkům generace tzv. prokletých básníků.

Rodák z Paříže, syn bývalého kněze. V 6 letech ztratil otce a matka se znovu vdala, s otčímem měl mladý Baudelaire napjaté vztahy. Protestoval proti šosácké morálce tehdejší tzv. počestné společnosti. Kvůli svým provokativním postojům byl vyloučen ze střední školy, odmítl jakékoli zaměstnání, proto ho rodina r. 1841 poslala do Kalkaty, dojem z této cesty zobrazil ve svých básních.

Po dosažení plnoletosti utrácel dědictví po otci, žil jako dandy. Rodina mu nakonec přidělila soudního opatrovníka, který měl dohlížet na Baudelaireovy finance. Dál vedl bouřlivý život, za revoluce bojoval na barikádách... Spřízněnou duši našel ve spisovateli E.A. Poeovi, jehož 5 próz přeložil do francouzštiny.

Literární neúspěch, nestřídmy způsob života a finanční tíseň nakonec podlomily jeho zdraví a CH.B. onemocněl obrnou, postupně ztratil řeč a po dlouhé agonii zemřel.

Svou jedinou sbírku ***Květy zla*** (1857 – 68) sepsal asi 15 let. Ihned po jejím vydání vypukl skandál, autor byl žalován pro urážku mravopočestnosti a náboženství, kniha byla zabavena, autor musel zaplatit pokutu a vyřadit 6 nejprovokativnějších básní. Pobouření vyvolala zejména hlavní myšlenka díla: autor hledá a nachází krásu ve zlu, věcech opovrhovaných, ošklivých, ba i odporných a morbidních.

Vyznění celé sbírky je pesimistické. Ústí do hlubokého zoufalství, rezignace, realita se mu jeví jako zlý sen.

Sbírka je psaná v duchu *dekadence*, ale objevují se zde i prvky *symbolismu* (překvapivé metafory podněcují čtenářovu obraznost). Autor se svými básněmi snaží působit na všechny čtenářovy smysly, sugestivní a barvitě obrazy popisované skutečnosti. To klade vysoké nároky i na citlivost a vnímavost čtenáře. Poezie je pro autora novým způsobem poznání světa.

Provokuje spokojené měšťáky relativizováním hodnot jejich světa (láska, dobro, krása, spravedlnost...). Uplatňuje černý humor, ironii, sarkasmus, snaží se výstředností odlišit od měšťáků

Sbírka je komponována jako drama, oddíly: *Splín a ideál, Pařížské obrazy, Víno, Květy zla, Vzpoura, Smrt*. Nejznámější básně: *Zdechlina (Mršina, Mrcha), Splín, Krása, Vztahy*. Formálně jde o spíše klasickou poezii s pravidelným rýmem atd.

Paul Verlaine (1844 – 1896)

Francouzský básník, ctitel umění pro umění (lartpourlartismus, parnasismus), symbolista.

Syn důstojníka, po studiích se stal úředníkem na magistrátu. R. 1871 se seznámil s mladičkým básníkem Arturem Rimbaudem, který Verlainovi poslal své první básně k posouzení. Verlaine byl mladým básníkem velmi okouzlen, jeho nesporným talentem a originálními básněmi. Ovšem jejich hluboké přátelství záhy přerostlo v homosexuální vztah. Cestovali spolu po západní Evropě a jejich přátelství mělo velmi bouřlivý průběh. Roku 1873 Verlaine na Rimbauda při jedné z mnoha hádek vystřelil a zranil jej, za což byl odsouzen ke 2 letům vězení. Tuto epizodu života obou básníků filmově zpracovala Agnieszka Hollandová ve filmu Úplné zatmění.

Romance beze slov (1874) sbírka, odráží dobu zmatků a tápání v časech vztahu s Rimbaudem.

Nejslavnější báseň: *Umění básnické* – vysvětluje program čisté poezie, umění pro umění, parnasistní poezie.

Jean Arthur Rimbaud (1854 – 1891)

Francouzský básník, jeho dílo obsahuje prvky dekadence, symbolismu i impresionismu.

Otec byl voják, ale žil bohémským způsobem života, rodinu záhy opustil a mladého Rimbauda vychovávala matka, bigotní katolička. Její přísný a netolerantní způsob výchovy Rimbaud špatně snášel, docházelo u něj k výbuchům vzteku a často utíkal z domu. Při jednom z útěků došel do Paříže, kde se seznámil s básníkem Verlainem, kterému ukázal své básně, aby posoudil jejich hodnotu. Viz výše... Rimbaud pak sám cestuje Evropou, přestal psát, v Holandsku se nechal naverbovat do koloniálního vojska, na Jávě dezertoval, cestoval s cirkusem po Skandinávii, pobýval v Egyptě, na Kypru, později se usadil v Habeši (dnešní Etiopie), kde obchodoval se zbraněmi, zlatem a slonovinou. Zemřel v marseillské nemocnici po amputaci nohy (trpěl rakovinou a syfilidou).

Všechna svoje díla napsal v letech 1870 – 74, tedy mezi svým 15. a 18. rokem. O publikování svých děl příliš nestál a brzy o ně ztratil zájem úplně. Za jeho života bylo zveřejněno jediné dílo – **Sezóna v pekle** (1873), soubor básnických próz.

Později bez jeho vědomí vydal Paul Verlaine sbírku **Iluminace** (1886), obsahuje básně v próze, plné metafor spojených principem asociace. Nejslavnější báseň ***Opilý koráb*** – koráb symbolizuje samého autora, který je zmitán na bouřlivých vodách života. Autor shrnuje svůj život volným asociativním řazením metafor, čímž uplatňuje svou svobodnou fantazii.

Rimbaud přes svoje mládí (nebo právě proto) psal velmi osobitým a vyzrálým stylem – odmítl romantický patos i vyumělkovanost lartpourtismu. Podle něj nejsou schopny vystihnout rozervaný svět. Autoři se prý zatím jen dívali na povrch věcí, nyní je úkolem básníka proniknout do jejich podstaty, odhalit jejich smysl. Proto je nutné skutečnost důkladně poznat. Z tohoto důvodu vedl velmi bouřlivý život, zkusil všechno, co mu život nabízel. Byl plný revolty a vzdoru, nejprve proti matce, pak proti měšťákům, posléze ale i proti literátům.

První básně se nesou v duchu tuláckých motivů, kritizuje rodné město, maloměšťáky, karikuje křesťanstvo i ženy. Navazuje na romantickou představu, že básník je vizionářem, jehož „vidění“ má nechat čtenáře prožít.

Jako první rozrušil celistvost větných a slovesných celků básnického díla. Jeho věty jsou nedořečené, splétají se navzájem a je jen na čtenáři, aby si je sám a po svém interpretoval.

Stéphane Mallarmé (1842 – 1898)

Francouzský básník a esejista. Jeden z hlavních představitelů symbolismu, básník lyrického ladění.

Faunovo odpoledne (1876) sbírka, chápe poezii jako sen a symfonii zvuků, přikláněl se k názoru, že literatura – a poezie především – jsou syntézou všech druhů umění.

Česká literatura přelomu 19. a 20. století

Na přelomu století u nás působilo několik literárních generací zároveň. Díky překladatelské činnosti lumírovců byla česká kultura v kontaktu s moderními evropskými směry. Vrcholí rozvoj kapitalismu a v důsledku toho se ve společnosti prohlubují rozdíly sociální i názorové. Proto i u nás vzniká několik literárních skupin najednou (česká moderna, katolická moderna, „*buřiči*“, dekadenti, starší generace – realisté, naturalisté...).

Politická a společenská situace: odpor vůči Vídni, sociální a mezigenerační problémy vedou k radikalizaci společnosti. Rakouská vláda, aby uklidnila situaci a zbavila se nepohodlných radikálních živlů, zejm. anarchistů, zinscenovala tzv. *proces s omladinou* (1894) radikální mládeží, sdružující se kolem časopisu *Omladina a Pokrokové listy*, byla obviněna z osnování „spiknutí proti Jeho Veličenstvu“. Odsouzeno bylo 68 lidí, mezi nimi i budoucí spisovatel S.K. Neumann.

DŮVODY PRO VYSTOUPENÍ TZV. ČESKÉ MODERNY:

- 1) Do české literatury pronikají nové umělecké vlivy ze zahraničí (umění pro umění, symbolismus, dekadence...)
- 2) Na podporu nových literárních směrů se postavil F.X. Šalda, vzniká profesionální lit. kritika
- 3) J.S. Machar veřejně zkritizoval dílo V. Hálka a vyzdvihl dílo J. Nerudy. Na obranu Hálova se postavil J. Vrchlický, který se proto vzápětí stal terčem útoků mladé umělecké generace (1894).
- 4) Spory kolem uvedení tragédie bratří Mrštíků *Maryša*.

Manifest české moderny (1895 sepsali J.S. Machar, F.X. Šalda. Podepsali: Machar, Šalda, Březina, Sova, Vilém Mrštík, J.K. Šlejhar, F.V. Krejčí) Tuto skupinu tvořili velmi různorodí autoři, velké individuality, proto se skupina záhy rozpadla a dál už tvořil každý samostatně. Tito autoři tvořili v duchu rozdílných literárních směrů (symbolismus, dekadence, impresionismus...), ale většinou u každého z nich najdeme prvky více stylů.

Požadavky skupiny česká moderna:

- 1) **Svoboda slova a myšlení**
- 2) **Vnitřní pravdivost tvorby** – umělec se nemá stavět do pózy a napodobovat někoho nebo něco, ale musí věřit v to, co napsal, musí to žít.
- 3) **Vymanit umění ze služebnosti národu.**
- 4) **Nacionalismus** – vlastenectví, často velmi vyhraněné.
- 5) **Literární kritika** není jen „doplňková“ činnost spisovatelů ale samostatný obor literární tvorby, činnost umělecká. První profesionální lit. kritikové (F.X. Šalda, F.V. Krejčí).
- 6) **Politické požadavky:** demokracie, všeobecné hlasovací právo, podpora dělnického hnutí a emancipace žen...

Josef Svatopluk Machar (1864 – 1942) básník, publicista, politik, žil ve Vídni. R. 1916 byl krátce vězněn pro podezření z autorství protirakouských veršů. Byl stoupencem TGM, po r. 1918 se podílel na budování nového státu (generální inspektor čs. armády), po čase se ale s Masarykem názorově rozešel a směřoval ke krajní pravici. Kritizoval české maloměstství, vídeňskou vládu, katolickou církev. Byl to skeptik, racionalista, vtipný kritik. Jeho básně jsou plné sarkasmu, vzdoru a kritiky, jsou vtipné, pohotově v nich reaguje na potřeby a problémy soudobé společnosti (zejm. postavení ženy ve společnosti).

Machar nebyl právě průkopníkem nových literárních směrů (můžeme ho považovat za *realistu*) – po formální stránce je jeho poezie značně konzervativní – ale moderní byl svými názory, myšlením. Jeho básnický jazyk je syrový, bez okras, blízký jazyku hovorovému. (v tom se podobá J. Nerudovi, K. Havlíčku Borovskému, P. Bezručovi).

Dílo:

Tristium Vindobona (1893) sbírka, parafráze Ovidiovy sbírky *Žalozpěvy – Tristia*. Svůj pobyt ve Vídni přirovnává k vyhnanství. Smutek, skepse.

Zde by měly kvést růže (1894) cyklus veršovaných povídek o ženách v soudobé společnosti, která je ubíjí, ponižuje, nedovoluje jim se uplatnit. Bolest, zoufalství kontrastuje s bohatou citovostí žen. Kritika instituce manželství jako něčeho, co ženu zotročuje, svazuje, brání jí svobodně rozvinout své city.

Magdaléna (1894) – veršovaný román, obžaloba pokrytectví měšťácké morálky. Biblický motiv – prostitutka Lucy se věnuje tomuto „povolání“, protože jí společnost nedala šanci vést poctivý život, snaží se vymanit z bahna, najde si přítele, který ji v tom podporuje, ale pokrytecká společnost ji nepřijímá, nepomáhá jí, Lucyina snaha je marná, když náhle její přítel zemře, vrací se Lucy zase do nevěstince.

Autor ukazuje, že prostitutka je lepší, ctnostnější, má vyšší morální zásady než „počestní“ lidé, kteří ji nutí být prostitutkou. Kritizuje, že v době, kdy vývoj techniky postupuje převratným tempem, se lidská morálka nemění, zaostává.

Cyklos ***Svědění věků*** = soubor epických básnických děl, v nichž výjimeční jedinci podávají (formou monologu nebo dialogu) svědectví o duchovní atmosféře své doby.

Otokar Březina (1868 – 1929), vl. jm. Václav Jebavý.

Hlavní představitel českého *symbolismu*. Básník. Žil samotářsky, stranou literárního dění.

Poezie je plná snění, přirovnání, metafor, sugestivních básnických obrátů, jimiž se snaží působit na všechny čtenářovy smyly. Je velmi složitá a čtenář se často musí dopátrávat smyslu básně opakovaným čtením. Mnoho z jeho básní má impresionistické pasáže, přesto jsou dynamické, plné protikladných představ, jsou velmi hudebné, plné mysticismu. Používá VOLNÝ VERŠ!!!

Dílo:

Tajemné dálky (1895) sbírka, vzpomínky na smutné dětství, samotu, chápe ji jako svůj životní úděl. Protiklady: duch x hmota, život x smrt.

Svítání na západě (1896) sbírka, objevuje se tu motiv smrti (západ). Bolest vidí jako jedinou cestu k poznání záhad tohoto světa.

Stavitelé chrámu (1899) sbírka, mezi všemi vydědenci světa žijí výjimeční jedinci, silné individuality, které budují chrám budoucnosti lidstva a světa.

Ruce (1901) sbírka, ruce jako symbol sbratření národů, symbol neviditelných rukou, objímajících svět, ve kterém už nebudou konflikty. Bratrství, tolerance.

Antonín Sova (1864 – 1928)

Český básník.

Žil samotářsky, byl až precitlivělý a plachý. Velice jej sklíčovaly vztahy mezi lidmi ve velkoměstě (Praha). Miloval své rodné jižní Čechy a tamní přírodu, kam se ve své tvorbě vracel. Proto se v jeho díle objevují prvky *impresionismu* – líčení přírodních nálad, ale i milostných citů...

Dodnes je živá především jeho milostná a přírodní lyrika, impresionistická, plná citu, upřímná, s meditativním nádechem...

I. Poezie

Květy intimních nálad (1891) sbírka, obrázky z rodného kraje, impresionistické líčení nálad a dojmů z přírody.

Z mého kraje (1892) stejně laděná sbírka.

II. Próza

Pankrác Budecius, kantor (1916) rozsáhlá novela, humoristický nádech.

Vilém Mrštík (1863 – 1912)

Český prozaik a dramatik.

Narozen v Jimramově, pobýval s bratrem Aloisem v Divákách u Hustopečí. Roku 1912 spáchal sebevraždu (údajně se probodl v sadu perořízkem).

Propagoval v Čechách nové literární směry – především *impresionismus*, ale i *naturalismus*.

Pohádka máje (1897) impresionistický román, Říša, pražský student, zhýralý, vede bujarý život, se o prázdninách na venkově poblíž Brna seznamuje s myslivcovic Helenkou, krásnou naivní dívkou, velmi citlivou a nezkušenou. On ji začne okouzlovat svým svěťáckým chováním. Čtenář sleduje vývoj jejich vzájemného vztahu, od prvního vzplanutí přes zklamání až po usmíření. Paralelu k jejich milostnému příběhu tvoří proměny májové přírody v různých okamžicích dne i noci. V této „pohádce“ jsou lidé jsou šťastni, jen když se dokáží chovat v souladu s přírodou okolo i v sobě samém. Příroda tedy netvoří jen pozadí příběhu, ale je mravním spolutvůrcem. Zfilmováno, hlavní role: Nataša Gollová, Svatopluk Beneš.

Rok na vsi – románová kronika z venkovského okolí Brna, realisticky laděné dílo,

Maryša – tragédie, napsal společně s bratrem.

Generace „buřičů“

Generace anarchistických buřičů tvoří mladí spisovatelé, kteří navazují na Českou modernu. Vliv: Machar – realismus, satira, kritičnost; Sova – impresionismus, snivost, citlivost; Březina – metafory; francouzští dekadenti... Čeští buřiči žili bohémským životem (např. často pořádali bujaré večírky ve vile S.K. Neumanna), inklinují k anarchismu, satanismu (S.K. Neumann), ale většinou se nedistancují tolik od společnosti jako např. francouzští autoři, nejsou takoví nihilisté, spíš se překlánějí k životu, vitalitě, hédonismu.... Používají přirozenější jazyk, jasnější, hovorovější.

František Gellner (1881 – 1914)

Básník, malíř, karikaturista.

Narozen v Mladé Boleslavi, otec byl obchodník židovského původu. Gellner vystudoval techniku a malířství. Žil bohémským životem. Psal fejetony, satiry, povídky, publikoval tu i své karikatury. Vedle toho se věnoval básnické tvorbě.

Hned na počátku I. světové války byl povolán a zakrátko beze stopy zmizel a byl prohlášen za nezvěstného. Vzhledem k jeho bohémskému způsobu života lidé dlouho věřili, že se jen někde ukrývá pod cizím jménem. Nikdy se však už neobjevil...

Jeho poezie je plná cynismu i lásky, provokací i pokory. Psal veršované satiry, fejetony, povídky, jimiž chtěl šokovat měšťáky. V jeho díle se objevují dekadentní motivy marnosti, zbytečnosti žití. Velmi syrově a bezprostředně (naturalisticky) popisuje své osobní zážitky. Zdá se však, že okázalou zhýralostí se jen snažil zakrýt citlivost, tápání, vztek na sebe sama... Sám byl velmi skeptický vůči svému způsobu života, neboť věděl, že nikam nevede.

Používá vulgarismy, jeho básně často připomínají hospodské a pouliční popěvky. Jsou pravidelně rýmované. (V moderní české literatuře na něj navazuje J.H. Krchovský.)

Po nás at' přijde potopa (1901) sbírka dekadentní poezie, odkazuje na výrok milenky francouzského krále Ludvíka XV. paní Dubarry

Radosti života (1903) sbírka

Nejslavnější básně:

Drobky pod stůl hází nám osud

Jsem smutný mládenec, rouhavý cynik,
v rozpuku mládí zhořkl mi svět,
v ovzduší krčem a v zápachu klinik
vypučel písň mé jedový květ.

Děkuju bohu a děkuju čertu,
za plaché chvíle prchavý dar.
Života číši jsem naklonil ke rtu,
piju z ní smutek a bolest a zmar.

Píseň zhýralého jinocha

Nezemru já od práce,

nezahynu bídou,
nezalknu se v oprátce,
skončím syfilidou.

Nezemru já u holky
ani na silnici.
Zemru volky nevolky
klidně v nemocnici.

Nezískal jsem zaživa
lásky skutky svými.
Jeptiška jen šedivá
oči zatlačí mi.

nad mou mrchou stáhne klaun
tvář svou v smutnou masku:
„Zemřel tady vilný faun
na nešťastnou lásku.“

Petr Bezruč (1867 – 1958) vlastní jménem Vladimír Vašek
Svérázný básník, **slezský bard**, bojovník za sociální spravedlnost.

Narodil se v Opavě, syn profesora Antonína Vaška, kterého veřejnost uštvala během bojů o tzv. RKZ. Otec zemřel vyčerpaný na chrlení krve (tuberkulóza). Matka zůstala sama se 6 dětmi a rodina se ocitá v tíživé finanční situaci. Mladý Vašek studoval v Praze (6 semestrů klasické filologie), ale studia nedokončil, nakonec mu matka sehnala místo poštovního úředníka. V letech 1891 – 93 pobýval v Místku, kde se přerodil z kavárenského povaleče v básníka. Vliv na něj měli *Ondřej Boleslav Petr*, místní učitel, *Maryčka Zagonová*, krásná, o 7 let starší žena, provdána za hoteliéra opilce, učila mladého básníka těšínské nářečí, a *Doda Bezručová*, krásná, o 7 let mladší dívka, literárně a výtvarně nadaná, Vašek se do ní vášnivě zamiloval, ona cit opětovala, ale jeho matka byla proti vztahu, prosadila synovo přeložení do Brna.

Vznik jeho prvních básní vyprovokovala chudoba, záchvat chrlení krve, nešťastná láska, prožitek národnostního útlaku Slezanů a pocit, že je jeho povinností jim pomoci.

Své první básně tedy napsal po záchvatu chrlení krve, kdy se domníval, že jej stejně jako otce čeká blízká smrt. Uveřejnil je anonymně pod pseudonymem **Petr Bezruč v časopise Čas (1899)**, vzbudily ohromnou senzaci, všichni chtěli zjistit, kdo se skrývá pod tajemným pseudonymem. Bezruč si však chtěl chránit svoje soukromí a dlouho trvalo, než se zjistilo, kdo je autorem oněch krásných a apelativních básní.

Období obou světových válek pro něj bylo nebezpečné (symbol boje proti útlaku). Po komunistickém převratu r. 1948 stal se vzorem básníka bojujícího za práva proletářů, což sám nezamýšlel – komunista nebyl. Právě zneužití komunistickou propagandou poškodilo jeho pověst.

Zemřel r. 1958 a jeho pohřbu v rodné Opavě se účastnily tisíce lidí, kteří chtěli vzdát hold svému milovanému básníkovi.

Bezručova tvorba je zcela specifická, kombinuje ve svém díle prvky mnoha stylů do osobitého výrazu.

Realismem a kritičností se blíží např. Macharovi, Nerudovi a Havlíčkovi. Jeho **kritika** je většinou **adresná** (přímo označuje viníky, příčiny zla – např. symbol útlaku slezského lidu „markýz Gero“, ve skutečnosti arcivévoda Fridrich Habsburský), velmi útočná (**pamfletičnost**).

Ve svém díle slučuje prvky téměř všech tzv. **moderních básnických směrů** (symbolismus, dekadence...), ale silný vliv na jeho tvorbu měla i **lidová slovesnost** (pravidelné veršování, refrén, písňová forma...). Jeho verše jsou **melodické**, mají **výrazný rytmus**, proto byly často zhudebnovány. Používá **místní dialekt**.

AUTOSTYLIZACE: autor se staví do pózy „*barda*“ **slezského lidu**, tedy jeho mluvčího, ochránce jeho práv, proroka, pěvce národa, jednoho z nich (horníka).

V básních projevuje **hluboké sociální citění**, pochopení a soucit s trpícími (národnostní útlak, hospodářské problémy, korupce...). Tehdy žili ve Slezsku Češi, Poláci, Němci, Židé, ale jen Němci a Židé vlastnili většinu dolů a továren a odírali místní chudinu (dělníky), kteří byli většinou původu českého nebo polského. V Bezručově díle lze vystopovat i prvky antisemitismu (bohatí německy mluvící Židé x chudí Slované). K tomu se přidala tradiční nevraživost mezi tamními Čechy a početnějšími Poláky, **kritika germanizace a polonizace**.

Typická je pro jeho styl **dramatičnost, baladické ladění, hyperbola, kontrast, zkratka**, používal i **vulgarismy...** Svě básně postupně „opravoval“, většinou však ke škodě kvality textu, např. přidával nářeční výrazy, měnil slovosled, čímž ale rušit původní rytmus básně. Tvz. kanonické vydání Slezských písní je z roku 1928.

Slezské písně – sbírka baladicky laděných básní, plná sociálních motivů, kontrastů, něhy i vulgarismů... Vedle Máchova Máje nejdůležitější česká básnická sbírka 19. stol., jedna z nepřekladanějších českých knih.

Nejznámější básně: *Maryčka Magdónova*, *Kantor Halfar*, *Ošklivý zjev*, *Markýz Gero*, *Ostrava*, *70.000*, *Praga caput regni*

Stužkonoska modrá (1930) rozsáhlá báseň, S.M. je noční motýl. Vypravěč jako chlapec sbíral motýly. Jednoho dne mu jeden německý student řekne nejvzácnějším motýlovi, S.M. Celý život se ji pak chlapec snaží získat. Po životě plném ústrků ji skutečně zahlédne. Tím se jeho život naplnil. pochopil, že v lidském životě jde štěstí ruku v ruce s neštěstím, nezažijeme-li jedno, nemůžeme pochopit druhé.

Psáno ich-formou, což může působit jako osobní autorovo vyznání.

Fráňa Šrámek (1877 – 1952)

Český básník, prozaik a dramatik. Zpočátku psal v duchu dekadence a impresionismu, postupně si nachází vlastní styl: **ANTIMILITARISMUS A VITALISMUS**.

Narodil se v Sobotce v Českém ráji, středoškolská léta prožil v Písku, poté studoval na UK práva, ale studia nedokončil. V Praze se stýkal s anarchisty. Kvůli básni *Píšou mi psaní* a účasti na demonstraci byl dokonce vězněn. Po I. světové válce žil v ústraní a nepřipojil se k žádnému literárnímu směru.

Psal poezii, prózu i drama. Pro jeho dílo je typické **impresionistické ladění** (líčení nálad, pocitů, zachycení jedinečnosti okamžiku, popisy přírody), sám se stal tvůrcem VITALISMU, literárního směru založeného na okouzlení životem, plného radosti z pouhého bytí. Stablním motivem jeho díla je také ANTIMILITARISMUS, odmítání války a zbrojení, násilného řešení konfliktů.

Nejčastěji zobrazuje období zrání mladých lidí, dospívání, proto dostal přezdívku „**básník mládí**“. Témata: konflikty s rodiči, učiteli a okolím vůbec, nálady, pocity a vůbec psychika mladých lidí. Často píše o generačních konfliktech (stará generace jsou ti, kteří byli kdysi také mladí a plní ideálů, ale zradili je a opustili kvůli klidu a hmotnému prospěchu x naopak každá mladá generace je pro lidstvo nadějí, že se svět zlepší, že se podaří prosadit krásné a vznešené ideály, v něž mladí věří).

Typické jsou pro něj i popisy přírody, často romanticky souznící s nitrem mladého hrdiny.

Psal milostnou a přírodní lyriku. Próza nemá výrazný děj, jde spíš o atmosféru.

Dílo I. Poezie (výběr)

Života bído, přec tě mám rád (1905) sbírka překonává vlivy dekadence a přiklání se k impresionismu a vitalismu. Nejznámější je titulní báseň.

Modrý a rudý (1906) sbírka antimilitaristicky laděných básní a prvky symbolismu. Barvy: modrá symbolem uniforem rakouských vojáků x rudá anarchismu, revolty a krve. Kniha byl krátce po vydání zkonfiskována, protože se otevřeně obracela proti vládní politice (militarismus). Voják je nevýznamný, naprosto bezmocný vůči nadřízenému. Nejslavnější báseň: ***Raport*** – prostý voják vypráví hejtmanovi, že měl sen, v němž on sám a hejtmanův kůň leželi s prostřeleným břichem a ptal se, proč musí umírat, když svět je tak krásný... Příroda, tedy vše živé trpí válkou, které je nesmyslná.

Splav (1916) sbírka, impresionistické lyriky, citlivá, pracuje se všemi smysly. Všimá si obyčejných životních

II. Próza (výběr)

Stříbrný vítr (1910) román s autobiografickými prvky, hlavní hrdiny Jeník Ratkin se vzpírá tyranii svého otce, nerozumí světu dospělých, plnému pokrytectví a bezohlednosti, zkostnatělým profesorům na gymnáziu. Zažívá nová přátelství, první milostné zkušenosti – zamiluje se do Aničky Karasové – ale nakonec poznává její povrchnost a je zklamán i láskou. Čtenář spoluprožívá pocity a nálady hlavního hrdiny, snovou atmosféru, plnou okouzlení životem a přírodou, naděje mládí, které narážejí na nepřátelství světa dospělých. Citlivý a vznětlivý Jeník ale přes všechna zklamání nakonec nerezignuje, pozná smysl života, je připraven s nepřízní osudu bojovat a tím dokázat svůj přerod z chlapce v muže. „*Po špičkách má se chodit okolo mládí a ne řinčet řetězy. Mládí klesá a trpí. Spiklí se proti mládí; zdraví se mrzačí, ranění neobvazují a zbloudilým se neukazuje cesta. – Mládí má zápasit, má i krvácet z ran, musí i leccos ztratit, jen když slyší z dalek svůj stříbrný vítr.*“ Stříbrný vítr je symbolem mládí a odvahy uskutečnit jeho ideály. Mládí má právo na omyl, pomáhá mu to najít správnou cestu.

Tělo (1919) antimilitaristický román o střetu milostného citu a války: mladá žena Máňa miluje svého manžela, ale on musí narukovat do války. Na závěr pronáší plamennou řeč proti válčení, v níž Mimi jiné pronáší: „K čemu býti dobrým, když svět je zlý...“ Román končí slovy hovno. Autor si tedy nebere servítky a svůj odpor k válce vyjadřuje velmi razantně.

Žasnoucí voják (1924) povídky, prostý voják je bezvýznamný, bezmocný, závislý na vojenské mašinérii, která je bezohledná a bezcitná.

III. Drama (výběr)

Měsíc nad řekou (1922) opět se vrací k tématu vztahu 2 generací. Během setkání abiturientů místního gymnázia se seznamují 2 potomci bývalých studentů, zamilují se do sebe. Děj dramatu se odehrává ve dvou rovinách: vzpomínky starší generace na dobu studií, mladá generace právě prožívá své mládí a svou lásku, oni mají před sebou všechny naděje i všechna zklamání. Přestože vztah obou mladých lidí nakonec nedojde naplnění, odcházejí obohaceni a dospělejší. Odehrává se v městě Šrámkova mládí. Vitalismus.

Viktor Dyk (1877 – 1931)

Český básník, prozaik a dramatik.

Narozen ve vesnici Šopka, vystudoval práva, stal se novinářem (Národní listy), zapojoval se do radikálních politických hnutí, kritizoval oficiální českou politiku. Za své politické názory byl vězněn během I. světové války. Po vzniku ČSR zvolen poslancem za národně demokratickou stranu. Později směřoval ke krajní pravici.

Dyk byl univerzální autor, psal všechny 3 literární druhy. Nejlepší je jeho poezie. V jeho díle se často objevuje motiv deziluze, rozpor snu a skutečnosti. Je skeptik, sžíravý kritik a ironik. Tím se podobá Havlíčkovi, Macharovi, Bezručovi. Je poezie je silně apelativní, naléhavá, na druhou stranu stručná a úsečná. Měl blízko k symbolismu. Často se věnuje vlasteneckým tématům: národ, tradice, mravní poslání...

I. Poezie

A porta inferi (1897, = před branou pekla) sbírka dekadentní poezie, pocity marnosti, velký vznešený sen kontrastuje s přízemní skutečností, což je rys romantismu, ale na rozdíl od mnoha romantiků nerezignuje, ale chce bojovat, změnit společnost. Neochota ke kompromisům.

Politická lyrika: Buřiči (1903) sbírka v anarchistickém duchu; Satiry a sarkasmy (1905) sbírka; Pohádky z naší vesnice (1910) sbírka, parafrázuje název sbírky V. Hála, popisuje českou národní povahu (má tendence ke kompromisu, což Dyk nesnášel).

Milá sedmi loupežníků (1906) baladicky laděná básnická skladba o dívce, která mstí úkladnou vraždu svého milého (vůdce loupežnické bandy). Postupně všechny dostane na šibenici... Její msta bývá chápána jako trest na jejich průměrnost, obrazně msta na průměrnosti českého národa.

Válečná tetralogie: Lehké a těžké kroky (1915), Anebo (1918), Okno (1921), Poslední rok (1921): silně vlastenecky laděná lyrická poezie, boj za znovuzískání národní svobody. Ze sbírky Anebo pochází jeho nejslavnější báseň Země mluví. Jde o monolog: matka – země mluví k českému národu. I když mu byla mnohdy tvrdou matkou, dávala mu obživu a jeho povinností je chránit ji. Báseň končí slavným dvojverším:

„Opustíš-li mne, nezahynu.

Opustíš-li mne, zahyneš!“

Národ tedy nemůže existovat bez své země, ona je ale věčná.

Devátá vlna (1930) sbírka intimní lyriky, předtucha blížící se smrti. Dyk se utopil při koupání se v Jadranech.

II. Próza

Krysař (1915) novela na motivy staroněmecké legendy, k níž Dyk přidal romantický motiv (deziluze z lásky, jeho milá podlehně jinému). Opět se tu objevuje symbolická pomsta na průměrných jedincích, „počestných obyvatelích města Hameln“, tedy obrazně opět na politické průměrnosti českého národa. Dílo je plné symbolů: Agnes = ovečka, symbol čistoty a mírnosti, Kristián = křesťan, propast v hoře Kopel jako brána do „země sedmihradské“ = smrt.

Na motivy jeho knihy vytvořen loutkový film Jiřího Barty, zhudebněno jako stejnojmenný muzikál (Daniel Landa) a zfilmováno.

III. Drama

Zmoudření dona Quijota (1913) tragédie, vychází z knihy M. de Cervantesa. Nejlepší české symbolistické drama. Don Quijote je symbolem touhy po ušlechtilosti, spravedlnosti a kráse. Když zjistí, že tento ideál je nedosažitelný, přestane se snažit o jeho uskutečnění, „zmoudří“, ale to jej připraví o smysl života a on umírá. Otázkou je, zda šlo skutečně o zmoudření, zda byl blázen Quijote nebo jsou to ti, kterým ušlechtilé ideály nic neříkají.

Stanislav Kostka Neumann (1875 – 1947)

Český básník, propagátor proletářské poezie, věčný bouřlivák a levičák.

Narozen v Praze, otec byl bohatý advokát, ale zemřel, když bylo SKN pouhých 5 let. Vychovávala jej nedůrazná matka a tety, kterým patřila vila na Olšanech, v níž žili. O školu se moc nestaral, střední školu nedokončil, věnoval se novinářině a hlavně politice. Stýkal se s anarchisty. Roku 1893 zatčen v souvislosti s *procesem s tzv. omladinou*. Roku 1894 odsouzen ke 14 měsícům za velezradu. Trest odpykával v Plzni na Borech, dobrovolně si zvolil samovazbu, aby byl trest kratší. Tady napsal svou první sbírku *Nemesis, bonorum custos* (1895, spravedlnost, ochránkyně dobrých), šířavá kritika na vládu a rakouskou spravedlnost.

Tady se také seznámil s časopisem *Moderní revue* – dekadence, symbolismus, individualismus...

Krátce po návratu z vězení zdědil rodinnou vilu, v níž potom pořádal bouřlivé anarchistické večírky (Gellner, Toman, Šrámek, Majerová...). Roku 1905 se odstěhoval na Moravu. Žil v Brně, odkud byl jako nebezpečný buřič vykázán, odešel do nedalekých Bílovic nad Svitavou, kde pobýval až do I. světové války. V této době tvoří přírodní lyriku ovlivněn zdejší krajinou, dopisoval do brněnských Lidových novin.

Po vzniku ČSR se stal členem komunistické strany a velmi se angažoval v levicovém hnutí. Zakládá časopisy Červen, Kmen a Proletkult. V tomto období psal civilistní a později proletářskou poezii. Po druhé světové válce žil v Praze. Vydal ještě sbírku protifašistické poezie.

Jeho poezie mnohokrát změnila styl (anarchismus, dekadence, symbolismus, civilismus, proletářské poezie, přírodní lyrika, politická lyrika...). Stál vždy v čele literárního vývoje spolu s nejmladší básnickou generací.

Píše kriticky, útočně, velmi otevřeně. Často volí i tabuizovaná témata (sex, satanismus), je pozorný k sociálním problémům doby. Dokáže být zhýralým mládencem, křehkým a citlivým lyrikem i bojovníkem za sociální spravedlnost.

V dobách finanční tísně sepisoval knihy o zajímavých tématech z historie: *Dějiny lásky, Dějiny ženy, Francouzská revoluce*.

Nemesis, bonorum custos (1895) sbírka, básně napsané ve vězení, tematika: milostná i vězeňská. Ladění silně ironické – už v názvu (lat. „spravedlnost, ochránkyně dobrých“).

Později koketoval se satanismem: *Jsem apoštol nového žití* (1896), *Satanova sláva mezi námi* (1897), *Sen o zástupu zoufajících* (1903) sbírky, v nichž se objevují prvky satanismu, dekadence, symbolismu. Ustřední myšlenka hlásá, že dobro a křesťanství zklamalo lidstvo, proto autor hlásá jako nový apoštol jinou víru, uctívání zla, jako nejsilnější moci. V poslední jmenované sbírce se poprvé objevují sociální motivy. Hlavním motivem této sbírky je však představa zástupu lidí, kteří se vydali hledat boha, avšak marně, a proto se obrátili k satanovi. Symbol davového odboje.

Ave, Satan

*O krvavých požárech zpívám,
zpívám o síle a vášni,
zpívám o tmavých hlubinách,
jež slují záští a odboj.
S nejvyššími sosnami hlubokých pralesů,
s nejvyššími vrcholy nejvyšších pohoří
zpívám o síle a vzdoru.*

*Spoutaných přáteli,
rebelů bratře,
milence prokletých básníků,
v bouřlivých nocích zpívám také
o tvojí slávě.*

*A že jsi mě stvořil dotekem revoltující ruky
a že jsi mou duši zažehl hrdostí žhoucího dechu,
o svojí pýše zpívám
uprostřed lůzy.*

Během pobytu na Moravě píše sbírky plné okouzlení přírodou, harmonie, všeobjímající lásky k světu.

Kniha lesů, vod a strání (1914) sbírka, vstupní báseň má formu modlitby, parafrázuje otčenáš, ale neobrací se k bohu, ale k životu („Ve jménu života i radosti i krásy“). Obsahuje přírodní lyriku, plnou životní pohody, harmonie, smyslového okouzlení, chvály života, radosti z prostého bytí. Prvky *vitalismu*.

Podobně laděná je i sbírka fejetonů *S městem za zády* (1922).

Další díla spadají do učiva III. ročníku.